

GÖTEBORGS UNIVERSITET
SAHLGRENSKA AKADEMIN

Institutionen för neurovetenskap och fysiologi
Enheten för logopedi

256

**Atypisk återkoppling vid samtalsinteraktion mellan
personer med Parkinsons sjukdom och anhöriga**

Edgar Corvera
Erik Persson

Examensarbete i
logopedi
30 högskolepoäng
Vårterminen 2013

Handledare
Charlotta Saldert
Karin Eriksson

Atypisk återkoppling vid samtalsinteraktion mellan personer med Parkinsons sjukdom och anhöriga

Edgar Corvera
Erik Persson

Sammanfattning: Studiens syfte var att se hur Parkinsons sjukdom påverkar individens förmåga att återkoppla i samtalsinteraktion med nära anhörig samt hur det påverkar samtalsinteraktionen. I studien, som har en kvalitativ ansats, analyserades sammanlagt fyra dyader med hjälp av Conversation Analysis och Verksamhetsbaserad kommunikationsanalys. Resultatet visar att personer med Parkinsons sjukdom kan ha svårigheter att återkoppla och att sjukdomen kan ge atypiska återkopplingsmönster vid samtalsinteraktion. Samspelet påverkades genom att uppfyllelsen av samtalspartnernas individuella mål för interaktionen hindrades. Studien visar också på hur anhöriga anpassar sig i kommunikationen för att återskapa förståelse och underlätta samspelet när atypiska återkopplingsmönster uppstår. Studien diskuterar vilka effekter atypiska återkopplingsmönster kan ha på samtal ur ett helhetsperspektiv.

Nyckelord: Parkinsons sjukdom, Conversation Analysis, Verksamhetsbaserad kommunikationsanalys, återkoppling, samtalsinteraktion

Atypical listener feedback in face-to-face interaction between persons with Parkinson's disease and close relatives

Abstract: The aim of the study was to investigate how Parkinson's disease affects the individual's ability to give feedback in face to face interaction with a significant other and how this affects the conversational interaction. The study applied a qualitative approach, using *Conversation Analysis* and *Activity based communication analysis* with altogether four dyads. The results showed that Parkinson's disease may have an effect on the ability to give feedback, shown in an atypical pattern of feedback preventing the fulfillment of individual goals in the interaction. The study also demonstrates how significant others adapt in the interaction to reestablish mutual comprehension and support the interaction in cases of atypical patterns of feedback. The study discusses effects of atypical patterns of feedback on interaction from a holistic perspective.

Key words: Parkinson's disease, Conversation analysis, Activity based communication analysis, feedback, face-to-face interaction

Människan är en social varelse med en unik vilja till samarbete och förmåga att kommunicera (Allwood, Traum & Jokinen, 2000). Människans tillvaro utgörs till stor del av kommunikation och samtalsinteraktion med andra medmänniskor. Genom kommunikation med andra kan vi påverka vår livssituation, skapa mening och göra livet observerbart och förklarligt (Giddens, 1991). Möjligheten att existera som subjekt sker genom andras upplevelser av oss och våra handlingar (Sartre, 1943). För att vi ska kunna kommunicera behöver vi förstå varandra. Signaler och bidrag i kommunikationen förstås genom att vi förhåller oss till gemensamma konventioner och samspeletsstrukturer för samtal (Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974). Därför är det viktigt att individer kan styra och kontrollera sina kommunikativa bidrag så att de uttrycks som individen avser (Goffman, 1959). Vissa neurologiska sjukdomar kan påverka människans förmåga att uttrycka sig viljemässigt. Dessa sjukdomar kan därför påverka individens förmåga att kommunicera vilket leder till konsekvenser för individens sociala livsvillkor.

Parkinsons sjukdom är en neurologisk progressiv sjukdom som i huvudsak drabbar det centrala nervsystemet och leder till nedbrytning av dopaminerga nervceller i de basala ganglierna. De basala ganglierna hanterar reglering av frivilliga muskelrörelser och ser bland annat till att de blir koordinerade. Fyra kardinalsymptom definierar sjukdomen. Dessa är viltremor, bradykinesi, muskelrigiditet och balansstörningar. För att diagnostiseras med Parkinsons sjukdom skall minst två av dessa symptom uppträda. Rigiditet uppstår i regel tidigt i sjukdomen, vilket medför svårigheter att utföra repetitiva rörelser. Rigiditeten kan påverka talet, mimiken och sväljningen. Bradykinesi gör rörelserna långsamma och påverkar spontaniteten i muskelaktivitet. Associerade symptom som förekommer är förändrad kroppshållning och affektiva störningar så som depression, apati och sömstörningar (Reijnders, Ehrt, Lousberg, Aarsland & Leentjens, 2008). Prevalensen för Parkinsons sjukdom i Västeuropa och USA är 1,5/1000 invånare. Ett sätt att gradera symtomprogress vid Parkinsons sjukdom är genom Hoehn & Yahr (1967) 5-gradiga skala (Tabell 1).

Tabell 1

Symtomutveckling under de tre sista sjukdomsstadierna vid Parkinsons sjukdom enligt Hoehn & Yahr (1967).

Stadie 3	Stadie 4	Stadie 5
Påtagligt förlångsammade kroppsrörelser	Grava symptom Funktionell, men reducerad gång	Undernäring Total invalidisering
Försämrad balans vid gång eller stående	Rigiditet och bradykinesi	Oförmåga att stå eller gå Kräver konstant omsorg
Generell, måttlig dysfunktion	Mer uttalad tremor än tidigare stadier	

**Stadie 1-2 utelämnas då de inte förekommer i studien*

Kommunikationsstörningar är vanligt förekommande hos personer med Parkinsons sjukdom, speciellt under senare skeden (Miller, Noble, Jones & Burn, 2006). Karaktäristiska drag för kommunikativ påverkan för personer med sjukdomen grundar sig i reduceringen av muskulär kontroll och koordination men även kognitiv nedsättning förekommer i 60 % av fallen och 20 % drabbas slutligen av demens

(Griffiths, Barnes, Britten & Wilkinson, 2011). För Parkinsons sjukdom beskrivs vanligtvis talstörningarna som hypokinetisk dysartri (Yorkston, Beukelman, Strand & Hakel, 2010). Talrelaterade nedsättningar är vanligt förekommande där 80-90 % får röstförändringar och 45-50 % får förändring i artikulation (Miller et al., 2006). Självupplevda nedsättningar i tal och röst uppgick i en undersökning av Hartelius och Svensson (1994) till 70 % av de tillfrågade. Av dessa upplevde 61 % rösten som svagare, 32 % som hesare och 17 % som mer monoton; 36 % upplevde oprecis artikulation och 27 % upplevde initieringsvårigheter.

Påverkan på oral muskulatur samt andnings- och stämbandsmuskulatur medför initieringsvårigheter i talet och påverkar prosodi och talhastighet (Yorkston et al., 2010). Prosodi är viktigt för att uttrycka betydelsebärande komponenter i talet som betoning men också för att uttrycka emotion och attityd till det som sägs. Enligt Walshe och Miller (2011) är det välkänt att dysartri har en negativ påverkan på kommunikation, men kunskapen om subjektiva upplevelser av dysartrins påverkan är fortfarande bristfällig. Det finns dock studier som visar på att individer med Parkinsons sjukdom upplever att samtalspartners ofta talar över huvudet på dem, fyller i deras tal, ignorerar dem och förutsätter att de är ointelligenta, något som i förlängningen kan leda till sociala problem och att personer med dessa svårigheter drar sig undan sociala sammanhang (Miller et al., 2006). Studier av anhörigas förhållningssätt i samtalsituationen har visat att anhöriga tenderar att överlappa personen med Parkinsons sjukdom bidrag, i vissa fall till den grad att personen med sjukdomen ignoreras helt (Griffiths, Barnes, Britten & Wilkinson, 2012).

Parkinsons sjukdom påverkar också icke-verbala aspekter av kommunikation och leder till nedsatt mimik (hypomimi), reducerade huvudrörelser, nedsatt förmåga att gestikulera samt krum kroppshållning. Den nedsatta verbala och icke-verbala förmågan hos personer med sjukdomen har en stark inverkan på pragmatiska aspekter i samtalet. I en studie av Hall, Oyang, Lonquist och Newcombe (2011) visade det sig att personer med idiopatisk Parkinsons sjukdom fick sämre resultat på bedömning av pragmatisk funktion i samtal än kontrollgruppen. Detta resultat tolkades bero på nedsatt mimik, minskad ögonkontakt, reducerade gester, minskad samtalsinitiering och svarslängd samt svårigheter med turtagning.

Enligt Sigman och Dehaene (2005) tar det 400 millisekunder att initiera tal i samtal. Planeringen av bidraget måste genomgå kognitiva, språkliga och motoriska nivåer för att slutligen realiseras. Griffiths et al. (2012) visade att personer med Parkinsons sjukdom har särskilt svårt anpassa sina bidrag tidsmässigt till andra deltagare i samtalet. Deras bidrag tenderar att komma sent vilket leder till överlapp. När individen med sjukdomen försöker upprepa sitt bidrag och reparera leder det ofta till att detta ignoreras och turen går över till samtalspartnern.

Kommunikation vid samtalsinteraktion är en form av samarbete och kan beskrivas som samtalspartnernas gemensamma strävan efter förståelse av varandra. För att förståelse ska bli möjligt behöver deltagarna i samtalsinteraktionen samarbeta. Samarbetet utgörs av verbala och icke-verbala kommunikativa uttryck (Allwood et al., 2000). En beskrivning av samarbetets grunder vid kommunikation gjordes av Allwood et al. som tog fasta på Grices (1975) samarbetsmaximer och utvecklade dem. Allwood et al. menar att förståelse och samarbete vid samtalsinteraktion varierar beroende på hur samtalspartnerna förhåller sig till fyra konventioner för

kommunikation. Dessa är: 1. *Kognitiv hänsyn*: deltagarna behöver handla utifrån förståelse för samtalspartnerns emotioner, perception och attityder. 2. *Delat syfte*: deltagare behöver handla utifrån uppfattningen om ett gemensamt syfte för situationen och kommunikationen. 3. *Etiskt ställningstagande*: deltagarna behöver handla etiskt mot varandra, inte tvinga andra deltagare till något de inte vill, hjälpa den andre att uppnå sina motiv, ge varandra adekvat och korrekt information. 4. *Tillit*: för att deltagare ska uppleva tillit till varandra behöver den andre deltagaren visa kognitiv och etisk hänsyn samt sträva efter gemensam förståelse och gemensamt mål.

Ett annat utbrett samlingsbegrepp som används i litteraturen för att beskriva människans strävan efter förståelse för varandra och samtalsinteraktionens konventioner är *enighet (agreement)*. När samtalspartnerna visar och upplever enighet kan de utveckla samtalet tillsammans (Allwood et al., 2000). Genom konventionerna för samtalsinteraktion blir det möjligt att tolka innebörder av andras kommunikativa handlingar och även att själv signalera sina avsikter. Konventionerna gör det möjligt för människor att definiera och orientera sig i den sociala aktivitet de befinner sig i (Goffman, 1959). Samtalskonventionerna skapas i realtid under samtalet med utgångspunkt i varje samtalskontext och baseras på universella konventioner som anpassas efter varje samtalssituation (Giddens, 1991).

En grundläggande samtalskonvention är principen för turtagning. Turtagningen gör det möjligt för deltagarna att strukturera den verksamhet de befinner sig i genom att fördela turen emellan sig (Wilson, Wiemann & Zimmerman, 1984). Turtagningen är både *kontextfri* och *kontextkänslig* (Sacks et al., 1974). Kontextfriheten innebär att deltagarna generellt behöver och förväntas använda sig av turtagningens generella samtalsprinciper. Kontextkänsligheten innebär att varje ny samtalssituation påverkar hur konventionerna för turtagning används av samtalspartnerna. Enligt Sacks et al. bygger turtagningen på principen att en deltagare talar åt gången och man menar att det är grundläggande för effektiv strukturering av samtalet. Sacks et al. menar att turen som talare i de flesta fall är eftertraktad av samtalets deltagare. Dessutom menar de att turtagningens regler är *lokalt reglerade (locally managed)* vilket innebär att turtagningen påverkas och regleras tur-för-tur. Detta innebär att turens form, typ eller längd inte är förutbestämd. Turfördelningen är också *deltagarstyrd (party administered)* vilket innebär att turerna inom samtalsinteraktion fördelas av deltagarna själva utefter två huvudprinciper: Antingen riktar den aktuella talaren ett erbjudande om turöverlämning mot en annan deltagare eller så uppstår ett självval, där antingen talaren väljer sig själv eller lämnar turen fri för vem som helst att överta. Det finns olika sätt att överlämna turen eller att själv ta den. Det vanligaste sättet att välja sig själv som talare är att börja tala först då en tystnad uppstått (Sacks et al., 1974). Turfördelning kan också ske genom att talaren riktar en fråga mot en annan deltagare, en kommunikativ handling som uttrycker en förväntan om svar. Man menar alltså att talarbyte kan ske och att det vanligtvis är en talare åt gången. Det kan också under korta perioder förekomma två talare samtidigt. Om det samtidigt förekommer två talare slutar den ena att tala och har därmed reparerat samtalet. Dessa principer gäller inom vardaglig samtalsinteraktion men det finns andra kontexter där turtagningen fungerar annorlunda. Exempel på detta är debatter som modereras, där moderatorn fördelar ordet mellan deltagarna.

Vid samtalsinteraktion i dyader finns två deltagarroller: talare och lyssnare. Dessa roller deltar tillsammans i en samskapande process (*joint production* eller *joint*

achievement) där båda är med och skapar samtalet (Kjellner, 2009; Schegloff, 1982). Talarturen består enligt Sacks et. al. (1974) av minst en så kallad *turkonstruktionsenhet* (TKE). Denna innehåller den information som talaren önskar överföra till samtalets andra deltagare. En TKE kan utgöras av enstaka ord, en lexikal enhet, en fras, en sats eller en syntaktiskt sammanhållen mening. Talaren skapar sin tur genom verbala och ickeverbala uttryck och anpassar sina bidrag så att lyssnaren ska kunna förutse möjliga avslut och tillfällen för återkoppling eller turtagning. Dessa ställen kallas *turbytesplats* (TBP) (Sacks et al., 1974). TBP:s skapas av att talaren modifierar sitt uttryck och förbereder för turens eller TKE:ns avslut. Detta sker genom förändrat tonläge, förändrad blickkontakt, kroppsuttryck, innehållsligt och grammatiskt förberedande för bidragets avslut samt en efterföljande paus. Denna anpassning tolkas av lyssnaren som gör sig redo att överta turen eller på annat sätt kommentera den på rätt ställe så att det inte tolkas som ett anspråk eller intrång på turen (McCarthy, 2003). Lyssnaren deltar i den samskapande processen i ett samtal genom *återkoppling* på talarens bidrag. Återkoppling är enligt Schegloff (1982) lyssnarbeteenden som ger uttryck för inställning, förståelse och uppmärksamhet från lyssnaren. De är sätt för lyssnaren av delta aktivt. De hjälper deltagarna att koordinera samtalet och hjälper samtalet framåt. Goodwin (1986) menar att talaren i samtal anpassar sina bidrag utifrån lyssnarens agerande. Duncan (1974) menar att den avgörande skillnaden mellan tur och återkoppling är att återkopplingen syftar till att bekräfta förståelse mellan parterna.

Gardner (2001) beskriver olika typer av verbal återkopplingsaktivitet, med olika funktioner i samtalet. Dessa gäller för engelska men ger en indikation om principen för olika typer av återkoppling i samtal. En *fortsättningssignal* (*continuer*) har som funktion att visa för talaren att lyssnaren förstår innehållet, inte har något att invända mot och också förstår att turen inte ännu är färdig. Exempel på engelska typer av fortsättningssignaler är ”uh huh”, stigande ”yeah” och ”mm”. En fortsättningssignal placeras i anslutning till antingen ett TBP eller i pauser. Stivers (2008) talar om huvudnickningen som en ickeverbal variant av fortsättningssignal och att lyssnaren har förstått vilken inställning (*stance*) som talaren demonstrerar till sitt bidrag. Gardner (2001) tar också upp *bekräftande återkopplingssignal* (*acknowledgement token*) som på engelska är ”yeah” och prosodiskt fallande ”mm”. Denna återkopplingstyp visar på lyssnarens förståelse och inställning till talarens bidrag (Schegloff, 1982). Ytterligare en typ är *värderande återkoppling* (*assessments*). Dessa signaler värderar föregående bidrag eller den referent som bidraget handlar om. Värderande återkoppling kan bestå av allt från ord till hela fraser (Goodwin, 1986). Lyssnaren uttrycker vanligtvis värderande återkoppling i slutet av turer.

Det är viktigt att återkoppling uttrycks på avsedd sekventiell plats i talarens bidrag. Goodwin (1986) belyser betydelsen av detta i värderande återkoppling. En värderande återkoppling behöver kommuniceras i anslutning till den TKE som lyssnaren vill kommentera eller värdera. Detta för att talaren, det vill säga mottagaren av återkopplingen, ska förstå vad det är som värderas. Samtidigt behöver lyssnaren avvakta med att ge sin återkoppling för att få tillräcklig information för att kunna värdera bidragets innehåll. Om lyssnaren återkopplar på en plats i ett bidrag där tillräcklig information ännu inte uttryckts av talaren, kan talaren få svårt att tolka lyssnarens återkoppling. När den värderande återkopplingen till exempel sker i överlapp, eller i början av en TKE, kan talaren få svårigheter att förstå vilken information som värderas eller kan tolka återkopplingen som ett intrång på turen.

Återkoppling görs också icke-verbalt genom mimik, kroppshållning eller gester (Allwood et al., 2000). I samtal använder också deltagarna blickkontakt som återkoppling och för att orientera sig själva och varandra i samtalet. Lyssnaren tenderar att hålla blicken på talaren i samtal och talaren riktar sin blick mot lyssnaren för att indikera eventuellt avslut och plats för återkoppling (Einarsson, 2004). Blickriktningen kan också vara ett sätt för lyssnaren att uttrycka att denne inte vill ha turen.

Återkoppling har också en mycket viktig funktion vid humor och samskapande av skratt mellan deltagare. Enligt Sacks et al. (1974) är skratt den högst värderade återkopplingssignalen på ett skämt. I likhet med värderande återkopplingar så är skratt beroende av den sekventiella kontexten. Haakana (2010) menar att skratt kan ses som en bekräftande återkoppling av bidraget. Humor och skratt betraktas som närhetspar menar hon och när ett skämt producerats så kommer också en förväntan om en positiv respons från lyssnaren. En positiv respons i förhållande till skämt är ett leende eller ett skratt.

När samtalets mål delas av samtalspartnerna, och dessa är överens med varandra, tenderar återkopplingen att komma med sekvenser av minimerade tystnader och överlapp (Sacks et al., 1974). Utebliven respons vid platser för återkoppling tenderar att av talaren tolkas som ett uttryck för att lyssnaren upplever ett problem med talarens bidrag. Talaren kan tolka problemet som att det finns oenighet eller att lyssnaren inte förstår (Davidson, 1984). Eftersom talaren strävar efter att göra sig förstådd, så resulterar tystnad ofta i reparation av bidraget (Pomerantz, 1984). Reparation kan vara *själv-* eller *annaninitierad* och genomföras som *själv-* eller *annanreparation* (Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977). Själviniterad självreparation innebär att deltagaren själv uppfattar sitt bidrag som problematiskt och reparerar det. Annaninitierad självreparation innebär att samtalspartnern indikerar problem som får deltagaren att reparera bidraget. Reparation syftar till att upprätta förståelse mellan samtalets deltagare och är därmed ett sätt att nå enighet och få samtalet att utvecklas (Davidsson, 1984).

Personer med Parkinsons sjukdom och deras anhöriga antas vid samtalsinteraktion agera utifrån bakgrundsfaktorer och kommunikativa förutsättningar som skiljer sig från typiska interaktioner där inga kommunikationshinder förekommer. Studier visar att sjukdomen påverkar individens förutsättningar att delta i samspelet. Denna påverkan visas genom individens förändrade förmåga att uttrycka deltagande, bland annat genom påverkad turtagningsförmåga (Griffiths et al., 2011). Följden av denna påverkan kan bli oönskade sekvenser av överlappningar och pauser. Dessa påverkar samtalet och hanteras av deltagarna genom reparationer. Forskning av samtalsinteraktion vid kommunikativa svårigheter på grund av neurologisk sjukdom finns, men det gäller främst afasi och demens (Saldert, Eriksson, Petersson, Hartelius, 2010). Vid en genomgång av studier av Parkinsons sjukdom påverkan på kommunikation framkom det att forskning mestadels bedrivits i kliniska miljöer, isolerade från vardagliga kommunikativa sammanhang (Griffiths et al., 2011). Idag vet man således väldigt lite om vilka konsekvenser sjukdomen leder till för personen med Parkinsons sjukdom och närstående i den vardagliga kommunikationen. Griffiths et al. efterfrågar mer kvalitativ forskning och föreslår Conversation Analysis (CA) för att bredda förståelsen för hur sjukdomen påverkar kommunikation. CA är en kvalitativ metod som används för att analysera samtalsinteraktion i sin naturliga

samtalskontext genom analys av videoinspelningar och ljudupptagningar (Sidnell, 2010). Metoden utvecklades ur 60-talets etnometodologiska, sociologiska rörelse med förgrundsgestalter som Erwin Goffman, Harvey Sacks, Emanuel Schegloff och George Jefferson. Vid CA analyseras kommunikation initialt förbehållslöst och analysen fokuserar på de beteenden som kan iakttas i data. Analysmetoden kan tillämpas på alla former av mellanmänsklig kommunikation (Ahlsén, 1990).

Verksamhetsbaserad kommunikationsanalys (VKA) är en annan form av samtalsanalys som utvecklades av Allwood (1976) och Ahlsén (1990). VKA bygger på idén om att kommunikativa beteenden förändras beroende på inom vilken verksamhet som kommunikation mellan människor sker. Människor kommunicerar olika om de befinner sig i en mataffär, på en biograf, på en sjukhusmottagning eller på en privat fest. Genom VKA kan kommunikation inom en specifik verksamhet beskrivas och leda till förståelse för vilka kommunikativa beteenden som uppträder samt ge förklaringar till möjliga orsaker till dessa. Detta sker genom analys av framförallt *bakgrundsfaktorer* på både *kollektiv* och *individuell nivå*. Kollektiva bakgrundsfaktorer är först och främst *verksamhetstyp* och *verksamhetsmål*: olika verksamheter har olika övergripande mål, ett sjukhusbesök har ett annat övergripande mål än en privat fest. Verksamheterna är också organiserade i mindre *delverksamheter* med *delverksamhetsmål*. Kollektiva bakgrundsfaktorer är även *roller*: inom verksamheten har individer olika roller vilket ställer olika förväntningar och krav på individen. En annan kollektiv bakgrundsfaktor är *fysiska omständigheter*: verksamheternas varierade organisering påverkas också av rumsliga omständigheterna där varje verksamhet även har skilda artefakter. Tillsammans skapar de kollektiva bakgrundsfaktorerna ett yttre ramverk som påverkar hur individerna kommunicerar med varandra. Bakgrundsfaktorer på individuell nivå är *individuella mål*: individens mål kan vara samma som verksamhetsmålet eller skilja sig ifrån detta, *rollegenskaper*: kan vara ålder, kön, inbördes släktförhållanden, yrkestillhörighet hos individen. Individerna skiljer sig också åt genom *biologiska faktorer*: utseende, kroppsbyggnad och olika typer av fysiska nedsättningar, *fysiska faktorer*: t.ex. om individen har kommunikationshjälpmedel, *psykiska faktorer*: påverkas av individens attityder, känslor och kognitiva förutsättningar. De individuella bakgrundsfaktorerna skapar tillsammans med de kollektiva bakgrundsfaktorerna unika omständigheter som påverkar kommunikativa beteenden hos människor (Ahlsén). Metoden har kommit att användas vid kommunikationsforskning vid olika former av kommunikationsstörningar hos barn och vuxna (Ferm, Ahlsén, Björk-Åkesson, 2005; Saldert, 2006).

Samtalsinteraktion mellan människor är dynamiskt och innefattar språkliga dimensioner som behöver studeras i naturliga sammanhang (Wilkinson, 2008). Återkoppling är en språklig enhet som har stor betydelse för kommunikation vid samtal och behöver iakttas i ett kommunikativt sammanhang för att kunna studeras. Denna studie syftar till att undersöka hur Parkinsons sjukdom påverkar individens förmåga att återkoppla och hur detta påverkar kommunikationen mellan personer med sjukdomen och deras anhöriga.

Frågeställningarna är:

1. Hur ser återkopplingsmönstret ut mellan individ med Parkinsons sjukdom och närstående där syftet är att nå delad förståelse i samspelet?
2. På vilket sätt påverkar de iakttagna återkopplingsmönstren samspelet?

Metod

Materialet hämtades från den pågående studien *Samtalsinteraktion vid neurogena tal- och språkstörningar: Intervention med fokus på samtalspartners* vid Göteborgs universitet. Etiskt godkännande av studien har erhållits av Regionala Etikprövningsnämnden i Göteborg. Samtliga deltagare informerades, både muntligt och skriftligt om studiens syfte och upplägg och att deltagandet var frivilligt och närsomhelst kunde avbrytas. Deltagarna lämnade skriftligt medgivande. För att skydda deltagarnas identitet har deras egennamn bytts ut i transkriptionerna.

Deltagare

I studien deltog fyra dyader bestående av en man med Parkinsons sjukdom (PK) och dennes hustru (SP), se tabell 2. Deltagarna med Parkinsons sjukdom var mellan 63-78 år och deras hustrur var mellan 61-76 år. De hade levt tillsammans i medel 41,5 år.

Tabell 2

Information - deltagare

	Ålder (PK)	Ålder (SP)	Gifta år	Sjukdomsstadie*	MMT*
Dyad 1	78 år	73 år	51 år	Stadie 5	0/10
Dyad 2	78 år	76 år	55 år	Stadie 3	22/30
Dyad 3	63 år	55 år	18 år	Stadie 4	29/30
Dyad 4	67 år	61 år	42 år	Stadie 4	26/29

*Gradering enligt Hoehn & Yahr system (se tabell 1); *Mini mental test* (Folstein, Folstein, & McHugh, 1975). *Testresultat under 20 poäng indikerar kognitiv påverkan.*

Material

Materialet består av videoinspelningar av 2-3 samtalstillfällen per dyad. Varje inspelning är mellan tio och 15 minuter lång och för varje dyad analyserades sammanlagt 30 minuters interaktion. För dyad 1, dyad 3 och dyad 4 skiljer det sju dagar mellan de två inspelningarna. För dyad 2 skiljer det fem dagar mellan inspelningarna. Deltagarna instruerades att interagera på ett för dem så naturligt sätt som möjligt. Detta förtydligades genom att påpeka att interaktionen också kunde innebära tystnad. De instruerades att de i samtalet kunde tala om vad de ville. Inspelningarna gjordes i deras hem. En forskare installerade kameran och lämnade sedan rummet 10-15 minuter. En separat ljudinspelning gjordes också.

Tillvägagångssätt

CA och VKA valdes som metod och teoretisk grund för att analysera hur Parkinsons sjukdom påverkar samtalsinteraktionen för de analyserade dyaderna. Videoinspelningarna och de separata ljudinspelningarna studerades först förbehållslöst och bearbetades genom grovtranskription. I detta skede transkriberades i första hand verbal men också icke-verbal kommunikation. Efter en första genomgång av materialet noterades fenomenet *pauser* som bedömdes vara atypiska. Dessa pauser mättes med tidtagarur och infördes i transkriptionen. Därefter hölls

datasession tillsammans med handledare för att diskutera möjliga sätt att betrakta fenomenet.

Ytterligare bearbetning av materialet genomfördes därefter och författarna bestämde sig för att fokusera på atypisk återkoppling som fenomen. Definitionen *”Tillfällig verbal och icke-verbal inaktivitet i interaktionen där återkoppling är förväntad”* utarbetades genom diskussion och litteraturstudier. Verbal återkoppling definierades som verbala uttryck som visar på lyssnarens inställning och förståelse för talarens bidrag och fortsatta tur men där lyssnare inte gör anspråk på att ta turen. De icke-verbala återkopplingssignalerna definierades som mimiska uttryck, huvudrörelser, blickkontakt, gester, kroppshållning och bårörelser. De verbala och icke-verbala signalerna studerades separat och tillsammans utifrån ett helhetsperspektiv av samtalet mellan deltagare. Återkopplingssignalerna kopplades till litteraturens beskrivning av återkoppling i samtalsinteraktion där samtalspartnerna strävar efter förståelse för varandra och samarbete. Utifrån resultat från forskning om typiska återkopplingsmönster bedömdes återkoppling vara förväntad med utgångspunkt i samtalsituationens innehåll, typ av delverksamhet och deltagarnas individuella mål. Återkoppling bedömdes också vara förväntad utifrån de kommunikativa beteenden som talaren uppvisade och som indikerar talarens efterlysning av eller behov av återkoppling.

Talarens förväntan om återkoppling bedömdes utifrån talarbeteenden som prosodisk anpassning av bidrag, grammatiskt och semantiskt förberedande för återkoppling, anpassad talhastighet, inväntan av respons, blickkontakt, kroppshållning och kroppsrörelser. De sekvenser där återkopplingen uteblev men var förväntad utifrån definitionen av återkoppling, talarbeteenden och samtalskontext, räknades som atypiska och markerades som förekomst. Sekvenserna studerades med fokus på talarens förberedelse för återkoppling, atypisk återkoppling och den atypiska återkopplingens påverkan på efterföljande samtal inom sekvensen.

Genom att tillämpa VKA och urskilja bakgrundsfaktorer på verksamhetsnivå, roller i samtalet, mål på individnivå, biologiska, fysiska och psykiska faktorer, fysiska omständigheter i rummet samt övergripande samspelsmönster kunde kommunikationen även analyseras i relation till den yttre kontexten.

Förekomster i dyaderna konsensusbedömdes av författarna och fintranskriberades med en transkriptionskonvention etablerad inom CA (för transkriptionsnyckel, se appendix 1). Val av transkriptionskonvention motiverades av visuell tydlighet för kommunikationens sekventiella placering av bidrag och återkoppling. Ytterligare datasession hölls därefter med handledare där aktuella fenomen presenterades och diskuterades. Detta för att stärka fyndens trovärdighet. Därefter valdes sex exempel ut för mer djupgående analys.

Analys och Resultat

Förutom verksamheterna för varje enskild dyad och delverksamheterna för varje enskilt samtal fanns också ett övergripande verksamhetsmål för samtliga deltagare som grundade sig i kontexten för videoinspelningarna. Detta övergripande mål bedömdes vara *”Att följa de instruktioner forskare angett för deltagarna i videoinspelningarna i studien. Att vara goda samspelspartners inför varandra och*

eventuella betraktare”. Det innebar att samtalen kunde förväntas vara starkt förståelse- och enighetsorienterade, innehållande strävan efter kognitivt och etiskt hänsynstagande samt delat syfte (Allwood et al., 2000). Detta anknöts till litteraturens beskrivning av hur denna typ av samtal tenderar att se ut som resultat av deltagarnas strävan efter förståelse samt betydelsen av gemensamt deltagande.

Analysen av verksamhetsmål för dyad 4 visade att deltagarna i dyad 4 inte tycktes dela ett gemensamt mål för verksamheten. Personen med Parkinsons sjukdom hade ett mycket svårförståeligt tal till följd av dysartri och författarna upplevde att samtalspartnern i dyaden hade svårigheter att förstå honom. Istället för att initiera reparation skapades ett modifierat, individuellt mål hos samtalspartnern som tycks ha varit att driva samtalet framåt men utan kravet på upprättad förståelse. I och med detta, samt på grund av samtalspartnerns styrande roll i samtalet, reducerades personen med Parkinsons sjukdoms roll och deltagande i verksamheten. På grund av detta fick också samtalet som helhet en form som upplevdes sakna en samarbetande grund och som resulterade i att deltagarna ofta upplevdes tala förbi varandra. I och med dessa brister i samarbetet förlorade också återkopplingen tillsammans med andra samarbetande aspekter av interaktionen sin funktion. För att bedöma samspelets samarbete utifrån föreliggande studies syfte, behöver behovet av återkoppling synas i talarens förberedande av plats för återkopplingen, vilken reaktion återkopplingen får på talaren och därmed vilken påverkan återkopplingen får på samtalets fortsättning. Samtalspartnern upplevdes inte tillskriva PK:s deltagande, hans bidrag eller återkoppling någon betydelse för samtalets utveckling. Detta gjorde att återkopplingen inte upplevdes vara förväntad eller få någon effekt på SP och därmed inte på samtalet som helhet. Ytterligare analys av återkopplingsmönster inom dyad 4 uteslöts därför.

Nedan presenteras utvalda fynd från dyad 1-3 med VKA-analys samt analys av transkriptionsexempel. Sammantaget återfanns 42 förekomster av sekvenser med atypiska återkopplingsmönster inom de tre dyaderna. I dyad 1 fanns 17 förekomster, i dyad 2 fanns nio förekomster och i dyad 3 fanns 16 förekomster. Dessa förekomster påverkade alla det kommunikativa samspelet på olika sätt. Samtliga förekomster analyserades och nedan presenteras sex utvalda, djupanalyserade exempel. Inom varje dyad benämns individen med Parkinsons sjukdom som PK och samtalspartnern som SP.

Dyad 1

Bakgrundsfaktorer: PK och SP är gifta och har barn och barnbarn tillsammans. PK bor på grund av de svårigheter som sjukdomen medför på ett vårdhem där han får omvårdnad och hjälp att klara vardagen. Verksamheten har två övergripande mål. Ett av målen är att PK och SP ska kunna umgås och utveckla sin relation till varandra även nu när de bor isär och PK är sjuk. Ett annat mål är att hålla PK uppdaterad om kommande händelser och familjeangelägenheter.

Utmärkande biologiska faktorer till följd av Parkinsons sjukdom för PK är reducerad mimik, bristande ögonkontakt, reducerade gester samt ihopsjunken sittställning. Han uppvisar även bristande uppmärksamhet och ger uttryck för trötthet, något som kan vara ett resultat av hans kognitiva nedsättning. PK befinner sig i sjukdomsstadie 5. En

psykisk bakgrundsfaktor är också hans hemlängtan och hans engagemang för sitt barnbarn, vilket är något som kommer fram vid flera tillfällen i de inspelade samtalen.

SP:s roll är att ha det övergripande ansvaret för samtalen. Hon dominerar i ämnesval och turtagningen men lämnar över turen genom att ställa frågor till PK. SP anpassar interaktionen till biologiska och psykiska faktorer hos PK. För det mesta kräver frågorna enkla svar som ja eller nej. PK:s roll i samtalet blir mer av lyssnande karaktär där hans deltagande till stor del utgörs av att återkoppla. Ibland innebär SP:s turtagning överlapp på PK:s bidrag. När PK har turen har SP ibland stora svårigheter att förstå honom. Det leder till att SP reparerar genom att ställa frågor vilket gör att PK utvecklar sina bidrag. Ibland kan de trots detta ha svårt att förstå varandra. Det händer att SP ger upp försöken att reparera efter flera på varandra initierade reparationer. När PK tar turen tenderar han ofta att överlappa SP i mitten av hennes bidrag. SP brukar i de flesta fall fortsätta sin tur vilket leder till att PK inte fortsätter göra anspråk på turen just då.

Samtalet äger rum i PK:s kök på vårdboendet. Han sitter i en rullstol och SP sitter på en stol framför honom, snett till höger. Stolarna är riktade mot varandra. SP sitter med händerna placerade på PK:s händer. PK sitter mestadels bakåtlutad mot ryggstödet. Kroppshållningen gör att PK lutar framåt åt vänster. Han sitter med händerna placerade i knäet. Kameran är placerad snett bakom SP på hennes vänstra sida. Därmed fångas hon i profil medan PK filmas snett framifrån.

Extrakt 1 – Utebliven återkoppling som leder till särskild anpassning av tur från SP.

I följande extrakt är SP:s individuella mål att berätta att barnbarnet ska börja på förskolan och meddela vad det innebär för hennes och barnbarnets framtida besök hos PK. PK:s individuella mål för samtalet är att få ta del av familjeangelägenheter. Strax innan extraktet tittar PK upp och lutar sedan ner huvudet så att han ser ner i sitt knä. SP vilar sin ena armbåge mot PK:s högra armstöd och håller sin vänstra hand på PK:s högra hand som ligger i knät. I extraktet söker SP genomgående ögonkontakt med PK. Hon håller också handen ovanpå PK:s hand och rör vid den med små rörelser med pekfingeret. I extraktet ses ett exempel på atypisk och utebliven återkoppling från PK. Detta påverkar turtagningen i samtalet och resulterar i att SP söker PK:s deltagande och uppmärksamhet genom att ruska om hans hand.

- 01 SP: hh nu från och med i år hasse så: ska ju jonas börja i: ((ser på PK))
02 förskolan (1.3) så då innebär [det att jag bara ska passa honom]
03 PK: [((vrider huvudet åt höger, ser på SP:s hand))]
04 SP: ((flyttar sig närmre PK)) på <fre: dagar.> (3.0) tidigare var det ju <ti:sdagar.>
05 men det är bara några timmar på fredagar (2.0) och vissa söndagar då maria-
06 karina arbetar (1.4) då kommer jag hit nån dag med honom (2.0)
07 ((ruskar om PK:s arm)) det [blir kul va?]
08 PK: [mm] ((ser upp från knät ut i rummet)) .hh a:
09 ((ser på SP))
10 SP: ska ha ni sparka boll då? ((skrattar))
11 PK: ((ler)) a, a (just de)

SP innehar turen på rad 01-07. Hon berättar om de nya omständigheterna för barnbarnet Jonas och vad det kommer att innebära för dem båda. SP:s tur består av sex TKE där PK inte återkopplar och därför för tillfället inte visar inställning och

deltagande i samtalet. Detta påverkar SP:s kommunikativa beteende och turtagningen i samtalet. Under första TKE:n på rad 01-02 berättar SP att barnbarnet Jonas börjar på förskola från och med årsskiftet. Hon ser på PK mot slutet vilket betyder att hon söker återkoppling från honom. SP behöver vetskap om hans inställning och förståelse för att veta hur bidraget tagits emot för att hon på ett enkelt sätt ska kunna fortsätta utveckla det hon vill förmedla. Under denna TKE ser PK ner i sitt knä. Efter att TKE:n avslutats på rad 02 så uppstår en paus på 1.3 sekunder och kan ses som en anpassning från SP och inväntan på återkoppling från PK. SP fortsätter därefter turen på rad 02 genom att säga ”så då innebär...”. I samband med detta vrider PK på rad 03 lite på huvudet och riktar ansiktet och blicken mot SP:s hand. När SP uppfattar detta flyttar hon sig närmare PK på rad 04. PK:s rörelse kan tolkas som en återkoppling men vars uttryck blir svårtolkat för SP. Återkoppling är beroende av var i bidraget återkopplingen uttrycks eftersom lyssnaren kommenterar specifik semantisk information. När återkopplingen inte är placerad vid en TBP av TKE:n så blir det svårt att tolka betydelsen av bidraget. Strax efter, i slutet av TKE:n betonar SP ”fredagar” både genom att sänka taltempo och betona första stavelsen i ordet. Detta följs av en paus på tre sekunder. Pausen kan ses som SP:s inväntan på att PK ska ge återkoppling på det hon just sagt. PK sitter kvar i samma position som efter kroppsrörelsen och huvudvridningen på rad 03 utan att återkoppla. Efter pausen på rad 04 förtydligar SP vilka tider som hon annars brukar vara barnvakt. Hon betonar ”tisdagar” på samma sätt som hon betonar ”fredagar” och lämnar efter TKE:ns avslut på rad 05 ytterligare plats för återkoppling. Detta resulterar i en paus på två sekunder. Därefter lägger hon till information som sträcker sig till rad 06 om hur svärdotterns jobb kommer påverka hur mycket barnvakt hon kommer att vara och lämnar ytterligare plats för återkoppling. Pauserna på rad 05 och 06 följer efter två TKE där SP inte får någon information om PK:s förståelse eller inställning till det hon säger vilket leder till att hon bygger ut turen. Under tiden sitter PK i samma position med huvudet riktat mot SP:s hand. På rad 06 gör SP en ny paus och säger därefter att hon kommer att komma med barnbarnet på söndagar då svärdottern arbetar. Detta kan ses som poängen i hennes tur och de tidigare bidragen kan ses som förberedande information som behövs för att SP ska kunna göra bidraget förståeligt för PK. I slutet av rad 06 uppstår en ny paus som resultat av inväntan på återkoppling samt utebliven sådan av PK. På rad 07 ruskar SP om PK:s arm. Handlingen skiljer ut sig från de andra bidragen i extraktet och kan ses som att SP uttrycker stort behov av återkoppling och visat deltagande från PK. Eftersom turen hittills fortgått utan återkoppling från PK blir detta en strategi för SP för att uppnå detta. Detta är nödvändigt för att samtalet ska kunna utvecklas vidare och SP ska kunna uppnå sitt mål för samtalet. I samband med denna fysiska handling frågar SP på rad 07 direkt om hans inställning genom frågan ”det blir kul va”. Frågan utgör en förstadel i ett närhetspar och söker en andradel av PK som antingen är bekräftande eller dementerande. Detta leder till att PK tittar upp och återkopplar bekräftande genom ”mm” och tillägger ett ”ja”. SP frågar på rad 10 om PK och barnbarnet ska sparka boll tillsammans när de kommer på besök varpå PK återkopplar verbalt och med ett leende. Detta leder till att samtalet kan utvecklas vidare mot samtalets gemensamma mål.

I ovanstående extrakt ses hur SP anpassar sin tur genom de pauser som hon gör mellan sina TKE. Hon anpassar varje TKE så att PK kan få möjlighet att återkoppla och därmed visa sin inställning och sitt deltagande. Hon anpassar sin tur genom att sakta ner sin talhastighet i slutet av TKE, betona viktiga delar av bidraget, invänta

återkoppling samt sitta framåtlutad och hålla blicken på PK. Att PK inte visar deltagande genom återkoppling kan bero på att han har Parkinsons sjukdom med påverkan på kroppsliga funktioner och kognitiv nedsättning till följd av sjukdomen. Jefferson (1989) menar att tystnad som överskrider en sekund tenderar att tolkas som att lyssnaren uppfattar något som problematiskt med bidraget. Av de pauser som återfinns i ovanstående extrakt är den kortaste 1.3 sekunder och den längsta 3 sekunder. De kan ses som ett resultat av att SP inväntar återkoppling från PK. Att SP senare i extraktet ruskar om PK:s hand kan ses som ett uttryck för att behovet av återkoppling ökat allteftersom turen fortgått och ingen återkoppling getts. Hon behöver som turinnehavare veta hur hennes bidrag går fram, hur de tas emot och hur PK förhåller sig till fortsättningen av hennes tur. Dessa signaler kan uttryckas både verbalt och icke-verbalt. Andra biologiska faktorer som kan ligga till grund för detta samspelsmönster kan vara svårigheterna med ögonkontakt mellan deltagarna. SP har sin blickriktning ner i knät vilket gör att turöverlämning och strukturerande av tur försvåras eftersom de har begränsad tillgång till ett gemensamt visuellt uppmärksamhetsfokus (Einarsson, 2004). PK:s mimiska uttryck som påverkas av Parkinsons sjukdom är en annan bakgrundsfaktor som gör det svårare för PK att uttrycka inställning till samtalet med ansiktet. Detta tillsammans med PK:s framåtlutning och kroppshållning gör det också svårare för SP att uppfatta och se PK:s mimik. En annan förklaring till samspelsmönstret som uppstår är den kognitiva nedsättning som PK har. Den kan leda till bristande uppmärksamhet och att han får svårigheter att tolka semantiska och pragmatiska dimensioner av samspelet.

Extraktet nedan visar på hur SP och PK får svårigheter att uppnå sina individuella mål för situationen. Extraktet visar också hur SP anpassar sin kommunikation genom verbala och icke-verbala bidrag för att möjliggöra förståelse dem emellan. När SP tar tag i PK:s hand bekräftar PK sin förståelse och sitt deltagande för SP vilket gör att samtalet kan utvecklas vidare mot samtalets individuella och gemensamma mål.

Extrakt 2 – Återkoppling som leder till särskild anpassning av tur från SP. Extraktet äger rum i samma samtal som extrakt 1 men något senare i samtalet. Samtalet om barnbarnet leder till att handla om julen som de just har firat tillsammans. SP har som tidigare som mål för denna sekvens att berätta om sina planer för att PK ska veta vad som händer hemma och i familjen. PK:s mål är att delta i samtalet och visa sitt engagemang för förändringarna där hemma. Extraktet visar på hur SP anpassar sina bidrag när den förväntade återkopplingen uteblir för att göra PK mer deltagande i samtalet. SP sitter som tidigare framåtlutad med vänster hand ovanpå PK:s hand. PK sitter mer upprätt än tidigare, något framåtböjd med ögonriktningen rakt fram. Han upplevs titta förbi SP.

- 01 SP: mm nu till helgen så är det slut på julen. ((riktar blicken på PK)) (1.0)
02 PK: mm ((rätar upp sig i stolen öppnar munnen litet))
03 SP: ((nickar)) å då ska [jag ha] lite jul grans grans plundring (1.2) hemma, (1.0)
04 PK: [[(vänder blicken i riktning mot SP)]]
05 SP: för jonas
06 PK: mm ((vrider huvudet och ser SP i ögonen och nickar litet))
07 SP: ((sträcker på sig)) han tycker de ju är så kul å dansa dom här små
08 grodorna hej tomtegubbar o allt det där

SP har turen på rad 01 där hon säger att kommande helg innebär slut på julen. På samma rad riktar hon blicken mot PK. PK återkopplar verbalt bekräftande på rad 02 samtidigt som han tittar rakt fram. Strax därpå rätar han på sig i stolen och öppnar munnen som för att säga något. SP nickar på rad 03 med bekräftande återkoppling. Därefter bygger hon ut turen på rad 03 där hon fortsätter att berätta att hon ska ha julgransplundring och söker samtidigt ögonkontakt med PK. När hon säger ”jag ha” på rad 03 vänder PK blicken något men utan att ta ögonkontakt. SP har som mål att berätta om julgransplundringen och söker PK:s förståelse av bidraget samt hans inställning till hennes planer. PK:s huvudrörelse på rad 04 kan ses som ett uppmärksammande av SP:s bidrag men innebär ingen bekräftande återkoppling. Detta ses genom SP:s utbyggnad av turen på rad 03 där TKE:n följs av en paus på 1.2 sekunder, som liksom tidigare i extrakt 1 (rad 04-06) kan ses som en inväntan på att PK ska återkoppla. Efteråt fortsätter SP turen på rad 03 genom att efter pausen lägga till att julgransplundringen ska ske ”hemma”. Här uppstår en paus som också kan ses som en inväntan på återkoppling från PK som uteblir. Efter pausen utvecklar SP turen ytterligare genom att lägga till att julgransplundringen också är ”för jonas”. På rad 06 återkopplar PK verbalt bekräftande och söker ögonkontakt med SP. Viktiga psykiska bakgrundsfaktorer är att PK ofta uttrycker att han längtar hem från vårdboendet och man kan notera att barnbarnet ofta nämns i samtalen och PK tycks då uttrycka glädje och engagemang. Tilläggen ”hemma” och ”för jonas” är därför ord som har stor betydelse för PK. De betydelsefulla orden och SP:s inväntan kan ses som en strategi att underlätta för PK att uttrycka förståelse, inställning och deltagande i samtalet. SP:s kommunikativa beteende demonstrerar också behovet av samskapande i samtalet. Efter PK:s återkoppling kan samtalet också utvecklas vidare.

Extrakt 3 – Återkoppling på skämt som leder till attitydförändring hos SP. Följande extrakt är från ett annat samtal än extrakten ovan. SP och PK samtalar här om barnbarnet och det utvecklas så småningom till att handla om deras egna barn. SP berättar en historia om när sonen var ledsen och frågar efteråt om PK minns händelsen. Han svarar med ett bekräftande ”m:” att han minns. SP:s fråga kan vara ett uttryck för en osäkerhet som hon upplever på grund av PK:s kognitiva nedsättning. SP fortsätter att bidra med återblickar i samtalet från sonens första tid och påtalar att PK och sonen spenderade mycket tid tillsammans hemma när barnen var små. I följande extrakt försöker SP med hjälp av humorn uttrycka hur sonen brås på pappans personlighet. Hennes mål är att skoja med PK och få dem båda att skratta tillsammans åt jämförelsen. Mot bakgrund av hur interaktionen utvecklas går det att anta att PK:s mål är att visa deltagande i situationen genom att skratta med i skämtet. Han sitter inledningsvis och kliar sig i nackhåret och ser samtidigt på SP. Under tiden sitter SP med höger hand om PK:s hand och lutar handleden mot hans armstöd. De har ögonkontakt med varandra. I extraktet visas exempel på hur SP och PK får svårigheter att skratta tillsammans åt SP:s skämt på grund av atypisk återkoppling från PK. Det leder till en attitydförändring hos SP i samtalet.

01 SP: (1) ja: (1.2) £ så va han ju väldigt mycket med dig.

02 PK: [m:, .hh]

03 [((tar ner handen från nacken och lägger i sitt knä))]

04 SP: ((ler)) .hh hah

05 PK: °(jättefint)°

06 SP: £ mm ni tvätta bi: len å= ((ler))

07 PK: mm

08 SP: £ nu e han sån som du så den ska tvättas ((ler, flyttar sig i stolen))=
 09 PK: m:
 10 SP: ((sträcker på sig)) även om den är [ren] ((skrattar))
 11: [(gör en grimas)]
 12 PK: m: [hm]
 13 [(ser på SP, lyfter på huvudet av utandning som antyder skratt, vrider
 14 huvudet åt vänster från ögonkontakt och placerar blicken vid sidan av SP)]
 15 SP: ((slutar skratta och ler fortfarande litet, ser på PK:s bröstorg)) .hh m. ((söker
 16 PK:s blick)) [(12)]
 17: [(fortsätter le litet, ler gradvis mindre, tittar ner i PK:s knä)]
 18 tycker du det är jobbigt när vi är här så många? ((ser upp på PK))
 19 [å det blir så mycket ljud.]
 20 PK: (((lyfter hand, kliar örat, ser på SP)))
 21 PK: nä: ()
 22 SP: som vi va igår då [när jonas va med]
 23 PK: [()]
 24 SP: är det jobbigt när det blir så mycket ljud? ((rynkar pannan))
 25 PK: °nä ()° ((tittar till vänster om SP, upp och ut i rummet, tittar tillbaka på SP))
 26 SP: .hh nä
 27 PK: .hh (nä)
 28 SP: m, (5)
 29 de går bra,
 30 PK: [°jo han hoppar å]
 31 SP: (((lutar sig fram med vänster öra)))
 32 PK: (hopp hop han) °hoppas och springer [han hoppas o springer°] ((ler))
 33 SP: [han hoppas ja, och springer]
 34: (((rätar upp kroppen ler litet))

Mellan rad 01 och 07 utvecklar PK och SP tillsammans den kontext som sedan leder till skämtet. SP säger på rad 01 att PK och sonen spenderade mycket tid tillsammans under sonens uppväxt. PK återkopplar genom en bekräftande "m:" på rad 02 och sedan genom att säga "jättefint" på rad 05, som ett utbyggt bekräftande. SP ler på rad 04 och 06. På rad 06 fortsätter hon turen och tillägger att de tvättade bilen tillsammans. PK återkopplar bekräftande på rad 07. På rad 08 fortsätter SP och utvecklar det som ska bli kärnan av skämtet. Hon jämför sonen med PK och säger att sonen har tagit efter PK:s sätt att tvätta bilen. Hon ler samtidigt och flyttar sig ivrigt i stolen. Tillsammans med det verbala bidraget uttrycker hon sin hållning till bidraget. Som Haakana (2010) beskriver det så förväntar sig talaren som uttrycker humor i allmänhet att lyssnaren bekräftar förståelse av skämtet genom att t ex skratta. På rad 08 intar SP en humoristisk hållning som signalerar till PK att hon skämtar. Detta gör hon genom att le och indikera upprymdhet genom att räta på sig samt röra kroppen i små och hastiga rörelser. På rad 09 återkopplar PK med ett bekräftande "m:". SP fortsätter att utveckla skämtet och jämförelsen på rad 10 där hon tillsammans med sitt tidigare bidrag lägger till "även om den är ren". Hon kommer här till poängen av skämtet vilket är att både sonen och PK tvättar bilen trots att den är ren. Hon förstärker den humoristiska betoningen genom att betona "ren" särskilt samt genom att grimasera på rad 11 och skratta efteråt.

På rad 12 återkopplar PK bekräftande med ett "m:" och därefter med ett "hm" och antyder samtidigt ett skratt. Skrattet är svagt och tolkas utifrån den lilla

huvudhöjningen på rad 13. Att skrattet endast är antytt kan ses som en följd av den utslätade mimiken som Parkinsons sjukdom ger vilket är en påverkande bakgrundsfaktor. På rad 14 vänder PK bort blicken ut i rummet mot kameran. På rad 15 slutar SP skratta. Hon behåller ett litet leende i ansiktet samtidigt som hon söker PK:s blick som ser åt ett annat håll. PK och SP blir sittande i tolv sekunder i tystnad. Under tiden som PK tittar ut i rummet så tittar SP på PK. På rad 17 ses en attitydförändring hos SP. Hon ler gradvis mindre och ser sedan ner i PK:s knä. Denna reaktion kan bero på att PK:s antydan till skratt inte upplevs tillräcklig för att bekräfta hennes skämt. Enligt Norrick (1997) är humor och skratt närhetspar. Skratt är en respons med vars hjälp deltagarna kan orientera sig till varandras inställning till skämtet. PK:s modesta reaktion och svaga återkoppling på skämtet kan uppfattas som uttryck för en stor attitydskillnad i jämförelse med SP:s bidrag. SP:s attitydförändring som följer kan bero på att hon anpassar sin inställning till responsen som följde på skämtet. PK uttrycker i jämförelse med SP svagare mimisk aktivitet tillsammans med små prosodiska variationer vid verbal återkoppling vilket kan leda till att SP slutar le som ett sätt att ta kognitiv hänsyn till PK och anpassa sig till hans attityd.

SP:s fråga på rad 18 kan ses som hennes sätt att anpassa sig till situationen och ta reda på PK:s inställning eftersom bidrag som inte får förväntad återkoppling kan tolkas som att lyssnaren kan ha problem med något som talaren säger eller att lyssnaren inte förstår (Davidson, 1984). Rad 18-24 försöker SP att ta reda på PK:s inställning till situationen. PK uttrycker att det inte är något problem på rad 21. På rad 22 förtydligar SP sin fråga. På rad 24 undrar hon om det kan vara jobbigt för PK om det blir mycket ljud när de är många. På rad 25 bekräftar PK återigen samma ståndpunkt och tittar på SP som för att övertyga henne. Hon återkopplar bekräftande på svaret på rad 26. På rad 27 bekräftar PK återigen att han inte ser något problem med besöken. SP försöker en sista gång att ta reda på om allt är i sin ordning på rad 28 efter en paus på 5 sekunder. PK bekräftar sin attityd till besöken genom att på rad 30 och med ett leende på rad 32 tala om att barnbarnet brukar hoppa och springa när han är på besök. På rad 34 återkopplar SP till PK:s bidrag genom att också le lite och samtalet fortsätter att handla om barnbarnet.

Ovanstående extrakt visar hur PK:s återkoppling påverkar attityderna för deltagarna inom interaktionen. PK:s atypiska återkoppling vid SP:s skämt kan bero på flera bakgrundsfaktorer som kan relateras till Parkinsons sjukdom. Kognitiva svårigheter kan leda till att den pragmatiska förmågan påverkas, vilket kan leda till att individen får svårigheter att förhålla sig till situationens förväntningar och delverksamhetens mål. Parkinsons sjukdom leder också till hypomimi vilket gör att det blir svårare att använda den mimiska muskulaturen för att le och skratta. Attitydförändringen hos SP kan som vi har sett vara ett uttryck för att hon som i tidigare exempel anpassar sina kommunikativa bidrag. Detta som ett sätt att visa hänsynstagande och uppnå förståelse och enighet mellan henne och PK.

Dyad 2

Bakgrundsfaktorer: PK och SP är gifta. PK är sjuk i Parkinsons sjukdom och bor hemma. Båda är pensionärer. Verksamhetens gemensamma mål är att umgås och tillsammans dela gemensamma minnen.

Utmärkande fysiska och biologiska faktorer till följd av Parkinsons sjukdom hos PK är muskelrigiditet, förlångsammade muskelrörelser och initieringssvårigheter. PK har lätt dysartri. Talet är svagt, förlångsammare och något odistinkt. Det icke-verbala uttrycket är mycket reducerat med avseende på mimiska uttryck, huvudrörelser och kroppshållning. PK skrattar och ler vid ett par tillfällen under inspelningarna. Han gestikulerar sparsamt men är rörlig i både armar och händer, rörelserna är övergripande långsamma. Förmågan att hålla blickkontakten upplevs inte vara påverkad. I samspelssituationerna upplevs han inte ha kognitiva nedsättningar men resultat på kognitiv screening visar dock på en kognitiv påverkan. Han befinner sig i sjukdomsstadie 3.

SP:s roll är att ha huvudansvaret för att driva samtalet och hon innehar mestadels turen och initierar flest samtalsämnen. PK:s roll är att medverka i att driva samtalet och han initierar också egna turer och tar turen efter ett par längre tystnader som uppstår i samtalen. Han överlappar och avbryter SP vid ett fåtal tillfällen. PK:s återkopplingsmönster är övergripande reducerat. Han visar få mimiska uttryck bortsett från de tillfällen då han ler eller skrattar. PK självreparerar bidrag vid tillfällen då SP uttrycker att hon inte förstått.

Samtalet äger rum i parets gemensamma kök. Det är dag och soligt utanför. PK sitter på en kökssoffa. SP sitter på en stol på armlängds avstånd, snett över det runda köksbordet. Hon stöder sig stor del av tiden på sina armbågar och sitter lätt framåtlutad över bordet. PK har händerna på sina knän. Kameran är placerad på andra sidan bordet, snett framför SP, till höger om PK.

Extrakt 4 – Utebliven återkoppling under argumentation med försök till upprättande av enighet som följd. I exemplet försöker deltagarna gemensamt komma fram till vilket år de träffades. Exemplet visar på en situation där deltagarna inte är helt överens om innehållet och där den uteblivna återkopplingen består av reducerade verbala och icke-verbala uttryck från PK. Detta leder till att delverksamhetens mål tillfälligt lämnas för att samtalet ska kunna utvecklas vidare. Sekvensen visar på betydelsen av återkoppling också i situationer där deltagarna inte är helt överens. När PK inte återkopplar blir SP osäker på hans inställning och därmed sin egen ståndpunkt till årtalet. Under hela följande extrakt sitter SP framåtlutad och stöder sig mot bordet samtidigt som hon tittar på PK. PK sitter med händerna i knäet en bit från bordet och tittar på SP.

01 SP: när var det du kom hit första gången var det nittonhundra ((ser på PK, framlutad))

02 PK: femtisex

03 SP: (2) femtisex? (1) var det inte fem (1.5) femtifem. (2) vi träffades femtifem. (2)

04 i november. nänä men de [då ((vänder bort blicken))]

05 PK: [jaja ja de räknade ja inte] förrns november

På rad 01 frågar SP PK om årtalet. Han svarar direkt på frågan på rad 02 och påstår att det skedde år 1956. På rad 03 följer SP:s reaktion på påståendet, först genom att lämna ett utrymme på 2 sekunder, vilket signalerar att det finns ett problem med PK:s respons och därefter genom att upprepa "femtiosex" med en ifrågasättande intonation, något som kan ses som en fråga till PK. PK tittar på SP men ger inga verbala eller icke-verbala uttryck för inställning till det hon just sagt. På frågan följer en tystnad på

I sekund i vilken SP lämnar utrymme för respons. Hon visar på behov av återkoppling genom att samtidigt titta på PK. Därefter ställer hon en ny fråga med ett nytt förslag, om det inte kunde ägt rum 1955. Frågan är uppdelad genom en paus på 1.5 sekunder. Den efterföljs av att SP lämnar utrymme för PK att ge återkoppling. SP:s inväntan resulterar i en tystnad på 2 sekunder utan att återkoppling kommer. PK tittar fortfarande på henne men utan att ge uttryck för sin inställning. Därefter bygger SP ut turen ytterligare genom ett påstående och uttrycker en specifik ståndpunkt, att hon tror att året var 1955. Efter detta påstående lämnar SP ytterligare utrymme för återkoppling, något som också här resulterar i en 2 sekunder lång tystnad och inväntan. PK tittar på SP men utan att återkoppla verbalt. Han sitter stilla och ger heller ingen synlig icke-verbal återkoppling. SP tar på nytt upp turen på rad 04 och specificerar med att ange månad för att återigen understryka sin ståndpunkt. Därefter väljer SP att lämna problemlösningen tillfälligt. Detta kan ses som en strategi från SP att upprätta förståelse och enighet eftersom lyssnarens tystnad kan av talaren tolkas som att lyssnaren inte förstår eller håller med.

I denna sekvens finns flera tillfällen för återkoppling från PK där återkopplingen uteblir. Rad 03 är uppdelad i tre semantiskt och grammatiskt kompletta TKE:n. Den första TKE:n är ifrågasättandet av PK:s påstående "femtisex". Den har en stigande slutintonation som indikerar frågande och därmed förväntat svar. Det andra tillfället är det frågande påståendet "var det inte femtifem." som också det indikerar förväntat svar. Påståendet lämnas obesvarat av PK. Därefter följer det bestämda påståendet "vi träffades femtifem". Under hela turen håller de blickkontakt, men PK visar inga kroppsliga uttryck som bekräftar hans inställning till det som sägs. Att SP förväntar sig återkoppling från PK går att se i hennes framåtlutade kroppshållning, hennes blickkontakt, hennes stigande och frågande slutintonation samt den grammatiskt frågande formen på hennes bidrag. Förväntan går också att se i de tystnader som uppstår då återkoppling inte kommer. Utöver den första pausen på rad 03 finns det sammantaget 6.5 sekunders tystnad mellan bidragsdelarna, fördelade på fyra pauser. Alla dessa tangerar eller överstiger en sekund. Pauserna är resultatet av SP:s inväntan och PK:s uteblivna återkoppling eller initiering av bidrag.

För att samarbetet i samtalsinteraktion ska vara möjligt behöver lyssnaren bekräfta hur denne tagit emot talarens bidrag (Allwood et al., 2000). Detta för att parterna, även i fall då de innehållsligt inte håller med varandra behöver kunna orientera sig till den andres inställning till situationen och samtalet. Då bekräftande om mottagande uteblir försvåras samarbetet och därmed också det gemensamma skapandet av samtalet. I exemplet ovan uttrycker talaren ett behov av återkoppling och därmed ett behov av samarbete runt frågan. Hon söker visuella tecken på inställning och vägledning genom att hålla kvar blicken på PK som också tittar tillbaka. Bortsett från PK:s kvarhållande blick på SP så uttrycker han kroppsligt inget som visar på inställning och därmed ger han ingen respons eller visar vilja till deltagande. Den icke-verbala och verbala inaktiviteten leder tillsammans till att ett inaktivt helhetsuttryck skapas där uttryck för inställning och deltagande från PK uteblir. Detta reducerade uttryck kan relateras till PK:s individuella fysiska och biologiska bakgrundsfaktorer och är typiska vid Parkinsons sjukdom, där rörelserna är långsamma, reducerade i omfång, stela och svårinitierade. Resultatet av det reducerade uttrycket blir att SP får utföra problemlösningen utan att kunna orientera sig efter PK:s inställning till hur samtalet utvecklas. Den gemensamma strävan och det uttryckta deltagandet är av avgörande betydelse även här, eftersom samtal som

består av problemlösning i likhet med andra samtalstyper är en gemensam ansträngning och en gemensam produkt. Och eftersom det gemensamma verksamhetsmålet är att dela gemensamma minnen så är också målet att nå en gemensam ståndpunkt avseende årtal. Därför innebär det uteblivna deltagandet att deltagarna inte omedelbart når verksamhetens mål. Följden av inaktiviteten och de uteblivna återkopplingarna är att SP på rad 04 förbereder ett avslutande av problemlösningen som en strategi för att upprätta förståelse och enighet mellan SP och PK och därmed få samtalet att fortsätta. Det kan ses som ett nödvändigt beslut från SP för att samtalet inte ska stagnera. I samband med att SP förbereder att avsluta samtalsämnet för att kunna fortsätta återkopplar PK också överlappande på rad 05. Att återkopplingen kommer i detta kan läge kan förklaras av att han på grund av initieringssvårigheter inte återkopplat förrän nu. Det kan också bero på att han utifrån den nya informationen och förberedandet för avslut som SP gett på rad 04 lättare kan uttrycka deltagande och därmed bidra till den gemensamma fortsättningen av samtalet.

Dyad 3

Bakgrundsfaktorer: PK och SP är gifta. PK är sjuk i Parkinsons sjukdom och bor hemma men är i stort behov av hjälp med ADL. Han får extra hjälp av assistent och kan inte arbeta. SP är yrkesverksam. De övergripande verksamhetsmålen för samtalen är att umgås samt gemensamt planera inredning och möbelinköp till bostaden.

Utmärkande fysiska och biologiska faktorer till följd av Parkinsons sjukdom för PK i dyad 3 är påtaglig muskelrigiditet, förlångsammade muskelrörelser och initieringssvårigheter. Detta medför att han har kraftigt reducerade icke-verbala uttrycksmönster avseende mimiska uttryck, uttryck genom huvudrörelser samt uttryck genom gester. Han halvblundar eller blundar stor del av samtalen. PK har utöver de verbala initieringssvårigheterna också svårigheter att variera sitt verbala uttryck som ofta uttrycks med stark röst och reducerade prosodiska drag. PK:s sjukdom medför att stämbanden stundtals fastnar i ett fonerande läge vilket medför att han fonerar i takt med sin andningsfrekvens. Han upplevs inte ha några betydande kognitiva svårigheter, något som också bekräftas av hans resultat på kognitiv screening. Han befinner sig i sjukdomsstadie 4.

SP:s roll är att ha det övergripande ansvaret för att driva samtalet och hon är den som stor del av tiden innehar turen. PK delar ansvaret att driva samtalet. Han initierar egna turer och självreparerar sina egna bidrag genom upprepanden och förtydliganden när SP har svårigheter att förstå honom. Hans samtalsroll är dock mer av lyssnande karaktär än SP:s då hans bidrag till stor del består av återkoppling.

Samtalen äger rum i parets gemensamma vardagsrum, det är dag och sommar. PK ligger på rygg i en tresitssoffa med huvudet vid ena fotänden. Vid andra fotänden sitter SP. PK:s fötter ligger i SP:s knän, han har sina händer vilande på sin mage. Kameran är placerad bakom vardagsrumsbordet, rakt framför SP.

Extrakt 5 – Sekventiellt fördröjd återkoppling med avbrott som följd. I extraktet planerar SP och PK inredningen i sitt hem. Det gemensamma målet för verksamheten är att kommunicera och umgås samt att gemensamt komma fram till vilka förändringar de behöver göra i hemmet. Individuella mål är att båda ska bidra i

planeringen av den nya inredningen. Extraktet visar på när återkoppling blir fördröjd och hamnar i en annan bidragsdel än i den som den var avsedd att kommentera. Återkopplingen hamnar också i en position av bidragsdelen som kan indikera att PK, här i rollen som lyssnare gör anspråk på turen eller uttrycker problem med dess innehåll. Konsekvensen blir att SP stannar upp och avbryter sitt bidrag. Orsaken till den atypiska icke-verbala återkopplingen kan relateras till de individuella bakgrundsfaktorerna i form av de initieringssvårigheter som finns vid Parkinsons sjukdom. När extraktet startar har PK just ställt en fråga till SP om utseendet på ett träslag. Kärnan i den atypiska sekvensen återfinns på rad 04 – 06.

- 01 SP: .hh a jag tyckte nog va ((vänder bort blicken, skakar på huvudet, pekar ut
02 i rummet)) men fast de [va helt de mycke mycke mörkare än de
03 PK: [(ljudar)]
04 SP: förstår du de va riktigt riktigt .hh mörk träslaget. (1) .hh nä [då hade vi: (0.5)
05 PK: [a:,
06 SP: rört in (1.7) e nä <kändes inte.>
07 PK: (2) nä:,
08 SP: (2.1) sen kan man ju ha (0.9) sängen och sängbordena de de kan ju va en
09 grupp för sig kan man man ju tycka ((gestikulerar, tittar på P))
10 PK: a:,
11 SP: såatteh

På rad 01, 02 och 04 svarar SP på PK:s fråga och ger sin syn på ett träslag på en möbel där hon argumenterar för att träslaget är för mörkt för att passa in. För att återkoppla med ett instämmande på denna tur behövs ett jakande uttryck från PK, ett ”ja”, ”a:,” eller ”m”. På rad 03 ljudar PK men det kan ses som en ofrivillig fonation från PK och inte ett kommunikativt bidrag. Utöver detta ljudande återkopplar inte PK verbalt eller icke-verbalt. Han blundar eller halvblundar och ligger stilla bortsett från andningsrörelser som visas genom att magen höjs och sänks. Efter turens avslut på rad 04 uppstår en tystnad på en sekund. SP fortsätter då turen med att initiera nytt TKE efter tystnaden där hon tar ställning till sitt eget förslag. Med detta ställningstagande söker hon åter återkoppling från PK. En bekräftande återkoppling skulle i detta fall vara ett ”nej”. Nu återkopplar PK istället med ”a:,”, vilket kan ses som en bekräftande återkoppling på bidraget innan.

Den sekventiella placeringen av återkopplingen är viktig för vad den signalerar och hur den tolkas. Enligt Goodwin (1986) brukar den värderande återkopplingen i typiska återkopplingsmönster hamna inom den TKE den syftar till att kommentera eller strax därpå. Återkopplingen från PK på rad 05, som är av värderande karaktär blir fördröjd och hamnar i nästföljande TKE. Detta gör att han genom återkopplingens sekventiella plats kan tolkas opponera sig mot SP:s påstående, något som han sannolikt inte avsåg. Att hans avsikt är att instämma kan ses i och med återkopplingen på rad 07, där han efter en 2 sekunder lång paus ger ett medhållande ”nä”. En möjlig förklaring till den fördröjning av återkoppling som återfinns i exemplet är att muskelrigiditet och förlångsammad initiering av muskelrörelser hos PK påverkar hans möjligheter att återkoppla på den plats i SP:s tur som han egentligen avsåg att återkoppla på. Konsekvensen av den atypiska återkopplingen blir att hans instämmande blir ett opponerande. Det resulterar också i att SP slutar tala vilket i

slutet av rad 04 ger en 0,5 sekunder lång paus. Detta kan bero på att hon blir osäker på om PK delar hennes åsikt eller inte. Som nära anhörig har hon med stor sannolikhet varit med om liknande situation tidigare och kan härleda hans uttryck till sjukdomen. Men eftersom uttrycket i vanliga fall skulle ha signalerat något annat uppstår en osäkerhet. Att SP slutar tala kan också bero på att PK:s återkoppling kommer i ett läge av bidraget som kan indikera anspråk på turen eftersom återkopplingar som sekventiellt placeras i början av en bidragsdel tenderar att ses som ett intrång på talarens tur (Goodwin, 1986).

Den avbrutna turen på rad 04 är semantiskt och grammatiskt ofullständig och indikerar att SP hade planerat att fortsätta tala. Eftersom återkopplingarna på rad 05 och 07 är instämmande eller bekräftande fortsättningssignaler och därför indikerar för talaren att fortsätta turen, så är det rimligt att hävda att PK:s intention inte var att uttrycka problem eller göra anspråk på turen. Då PK inte kan uttrycka sin kommunikativa avsikt och med det inte lyckas uttrycka sin faktiska inställning i planeringen, så försvåras en kort stund också strävan att uppnå både gemensamma och individuella mål.

Extrakt 6 – Utebliven återkoppling med underlättande strategi som följd.
Nedanstående exempel är hämtat från samma samtal som exemplet ovan. Det gemensamma målet för verksamheten är att umgås och att gemensamt planera inredningen i sovrummet. Individuella mål för både SP och PK är att bidra till planeringen och umgås. Ett individuellt delmål för SP blir under samtalets gång att få PK att uttrycka inställning och genom det få vetskap om hans åsikt. I exemplet ses utebliven verbal och icke-verbal återkoppling som kan härledas till PK:s muskelrigiditet och initieringssvårigheter. De uteblivna återkopplingarna leder till att SP presenterar två förslag på möjlig respons, som ett sätt att underlätta för PK att återkoppla och genom det ingå i den gemensamma planeringen och nå de gemensamma målen. SP tittar vid exemplets början ut i rummet, biter på ena handens nagel och har den andra handen på PK:s ena ben. PK ligger ned över soffan med fötterna i SP:s knän. Han blundar och är fram till bidraget på rad 05 helt stilla, bortsett från magens andningsrörelser. Han ger inga verbala eller icke-verbala uttryck och blundar eller halvblundar. När SP vänder blicken mot PK på rad 01 så håller hon kvar den fram till rad 06 då hon åter tittar ut i rummet.

- 01 SP: men man kanske kan köpa (0.8) e sängbord i (.) i <rotting,> ((vänder sig mot
02: PK, lägger andra handen på hans ben))
03 för rotting har ju gått bra hitintills då de kanske (0.9) elle:r (0.6) kanske
04 finns i gla:s? tror du det? (1) nä (0.4) [jo ((blicken på PK))
05 PK: [nä:,
06 SP: nähä, nä inte som man kan stänga å ((tittar bort, gestikulerar)) inte d- då är
07 dom ju genomskinliga de ville vi ju inte de
08 PK: ()

SP inleder turen på rad 01 och turen består av fem TKE:er. På rad 01 föreslår hon att de ska köpa bordet i rotting och vänder blicken mot PK. På rad 03 initierar hon en ny TKE och motiverar varför rotting passar. PK ligger stilla och uttrycker ingen inställning till SP:s bidrag. Efter pausen på 0.9 sekunder ställer hon ett frågande "eller", varpå ännu en paus uppstår. PK visar inga kroppsrörelser i samma position

som tidigare. SP:s tur fortsätter med ytterligare ett påstående med frågeintonation där hon föreslår materialet glas. På rad 04 ställer hon en konkret ja/nej-fråga som är ansluten till frågan om glas, vilket följs av en paus på 1 sekund. PK uttrycker ingen verbal eller icke-verbal aktivitet till frågan. Frågorna ”eller” på rad 03 och ”tror du det?” på rad 04 visar att SP önskar respons från PK med information om hans åsikt. Frågorna kan ses som en följd av att han inte ger SP någon återkoppling på rad 01 och 03. Den senare frågan som finns på rad 03 är formulerad som två möjliga andradelar, att svara ”ja” eller ”nej”. Inställning uttrycks slutligen från PK när SP själv presenterar de två för henne mest förväntade svarsalternativen “nä” eller “jo” på rad 04. PK återkopplar bekräftande på rad 05 och uttrycker först nu sin inställning till SP:s förslag på möbler till inredningen. Detta gör att delverksamhetens mål uppnås vilket leder till att samtalet utvecklas vidare.

För att uppfylla delverksamhetens mål för samtalet behövs ett gemensamt deltagande från båda samtalspartnerna. Då inget deltagande uttrycks från PK så innebär det att SP behöver anpassa sin tur för att först etablera ett gemensamt samspel innan samtalet kan utvecklas vidare mot delverksamhetens mål. Det uppstår ett delmål för SP då behovet av återkoppling och deltagande från PK ökar allteftersom samtalet fortlöper och ingen återkoppling ges. När återkoppling uteblir anpassar hon sina uttryck på ett sådant sätt att PK:s möjligheter till återkoppling och deltagande underlättas. Anpassningen visas genom att SP:s bidrag övergår från frågande påståenden på rad 01 och början av rad 03 med ett brett spann av möjliga svar, till att bli frågor med förväntade ja/nej-svar och till och med angivna svarsalternativ på rad 03 till rad 04. Hon uttrycker att hon söker återkoppling genom att vända blicken mot PK i slutet av rad 01 och hålla kvar den under hela exemplet. Detta signalerar att hon är beredd att lämna utrymme för honom att delta men möjliggör också för henne att vara uppmärksam på uttryck för inställning och deltagande hos honom. Hon bygger under samtalet ut turen med ny information om glas, men reducerar samtidigt antalet möjliga, förväntade svarsalternativ till två. Att hon bygger ut med ny information innebär att hon driver samtalet framåt samtidigt som hon inväntar deltagande uttryck från PK i form av återkoppling. När återkoppling väl kommer på rad 05, då PK ger ett instämmande ”nä:”, utvecklar SP på rad 06 turen utifrån PK:s svar. Hon kommenterar hans återkoppling med ”nähä nä” och turen som följer på rad 06 och 07 är i linje med hans instämmande. Sista delen av sekvensen belyser återkopplingens betydelse vid kommunikation där PK:s ”nä” på rad 05 påverkar hur samtalet utvecklas vidare. På samma sätt går det att se hur turtagningen samt samspelet påverkas när återkoppling uteblir helt eller är atypisk utifrån förväntningar och samtalskonventioner. Som en följd modifieras delverksamhetens mål tillfälligt och den anhörige anpassar sin tur för att uppnå gemensamt deltagande innan delverksamhetens huvudmål kan uppnås.

Diskussion

Föreliggande studies syfte har varit att visa och beskriva hur återkopplingsmönstret ser ut för fyra personer med Parkinsons sjukdom. I studien har fyra dyaders samspel analyserats. Sex sekvenser innehållande atypiska återkopplingsmönster har beskrivits och visat hur detta återkopplingsmönster påverkar individernas deltagande i samtalet och därmed hur det påverkar samtalsinteraktionen i stort.

Framträdande symtom på sjukdomen i de analyserade dyaderna var den muskelpåverkan som följer på bradykinesi och muskelstelhet. I samtliga dyader

uttrycktes den verbala återkopplingen svagt, ofta svårinitierat, uteblivet eller fördröjt. Det icke-verbala uttrycket bestod av reducerade gester, reducerad mimik, reducerade bål-/huvudrörelser, kroppshållning och blickkontakt. Även kognitiv påverkan till följd av sjukdomen fanns hos deltagarna. Genom symtombildens komplexitet vid sjukdomen är det svårt att avgöra vilka specifika symtom som resulterade i det atypiska återkopplingsmönstret. Detta eftersom både kognition samt fysiska och biologiska faktorer samverkar för att skapa kommunikativa bidrag och uttryck. När återkopplingsförmågan påverkas uppstår effekter på samtalet som får pragmatiska konsekvenser.

Återkopplingens funktion i samspelet har beskrivits i etablerade teoribildningar som menar att samtalsinteraktionen är ett samarbete där samtalets deltagare strävar efter att bli förstådda och accepterade av varandra (Davidson, 1984); att det samtal som uppstår är en gemensam produkt (Sacks et al, 1974); och att den gemensamma produkten kräver ett gemensamt deltagande av samtalets alla parter (Schegloff, 1982). Lyssnaren visar deltagande genom att uttrycka förståelse och inställning till talarens bidrag genom återkoppling. Talaren anpassar sina bidrag och ger utrymme för att lyssnaren ska kunna uttrycka sig och uttrycker därmed en förväntan om återkoppling. Lyssnarens uttryck är en viktig del av samtalet eftersom det visar hur bidraget tagits emot. Det visar lyssnarens inställning i situationen och ger därmed en guide till hur talaren kan utveckla turen och samtalet.

I föreliggande studie visas hur anhöriga samtalspartners anpassar sin tur och sina bidrag innan och som följd av atypisk återkoppling från personen med Parkinsons sjukdom. Återkopplingsmönstret i de analyserade samtalen var atypiskt då det inte följde de mönster som kan förväntas utifrån hur forskning beskrivit typiska återkopplingsmönster i naturlig samtalsinteraktion. De atypiska mönstren ledde till att målet för delverksamheterna tillfälligt åsidosattes eller modifierades av SP. De modifierade målen ledde till att samtalspartnern anpassade interaktionen för att underlätta återkoppling och därigenom nå målet för aktuell delverksamhet. Anpassningen var både verbal och icke-verbal. Den verbala anpassningen från SP påverkade turtagningen och turfördelningen mellan samtalspartnerna. SP anpassade turen genom långsammare taltempo, prosodi, förenklade meningar, frågor och specifika ordval som tillsammans ledde till utbyggnad av turen. Ytterligare anpassning var att avbryta turen när återkopplingen blev fördröjd och hamnade på icke-förväntad, atypisk plats i bidraget. Tillsammans med den verbala anpassningen använde SP i samtalen mimik, blickkontakt, kroppsrörelser och kroppskontakt simultant för att förstärka sitt bidrag och anpassa turen för att få förväntad återkoppling. Detta ledde till att förståelse kunde uppnås och att delverksamhetsmålet kunde uppfyllas. Studien visar hur kommunikation är beroende av båda samtalspartnernas deltagande. SP:s anpassning av bidrag och utbyggnad av tur visar på behovet av PK:s deltagande för att uppnå samtalets grundläggande mål: samtalspartnernas strävan att förstå varandra.

Ett tecken på anpassning och behov av återkoppling kan också iaktas i de tystnader som uppstod mellan bidragen. Tystnaden uppstod på de platser där SP skapade TBP:s och väntade in återkoppling mellan TKE:r. Anpassningen följer typiska samspelsmönster och kan ses som en inbjudan till återkoppling och deltagande. Tystnad kan vara ett medvetet uttryck, men också ett resultat av talarens inväntan av lyssnarens fördröjda eller uteblivna återkoppling. Enligt etablerade teorier om

samtalskonventioner (Davidson, 1984; Pomerantz, 1984) uttrycker tystnad vid plats för återkoppling ofta att lyssnaren upplever ett problem med talarens bidrag, att lyssnaren inte förstår innehållet eller att lyssnaren motsätter sig det som sägs. Roberts, Francis och Morgan (2006) studerade hur tystnad i samtal tolkades av samtalsdeltagare. Man fann att tystnad var det mest framträdande karaktärsdraget när en samtalsdeltagare uppfattades som ovillig och oförstående. Det har också fastslagits att tystnad på över en sekund ofta indikerar problem i samtal (Jefferson, 1989). Studier av lyssnarreaktioner hos samtalspartners till personer med Parkinsons sjukdom har visat på att samtalspartnern kan uppleva personer med Parkinsons sjukdom som mindre intressanta och ointelligenta (Jaywant & Pell, 2009). Denna upplevelse kan bland annat grunda sig i den tystnad som är en följd av reducerad aktivitet från individer med Parkinsons sjukdom vid förväntad plats för återkoppling. Den ofrivilliga tystnaden kan tolkas som ovillighet eller oenighet av samtalspartnern.

Studier har visat att personer med Parkinsons sjukdom upplever sig förminskade i kommunikativa sammanhang, att de ofta upplever sig bli överkörda eller att andra deltagare i samspel talar över huvudet på dem (Griffiths et al., 2011). Dessa upplevelser kan grunda sig på att individer med sjukdomen har svårigheter att initiera återkoppling inom förväntad plats i samtalet. Samtalspartners initiering av nya bidrag kan vara ett sätt att förhålla sig till samspeleskonventioner den är van vid. Det kan också vara ett sätt att anpassa sig till samspelesituationen, som en strategi att göra sig förstådd där förståelsen är obekräftad av personen med sjukdomen. Detta resulterar i att turen byggs ut på platser där återkopplingen upplevs vara utebliven eller svårtolkad. Den utvecklade turen kan leda till att personer med Parkinsons sjukdom kan uppleva sig förbisedda och överkörda i samtalet framförallt då de har som avsikt att återkoppla men inte hinner eller då en uttryckt återkoppling inte får förväntade konsekvenser i samtalet.

Föreliggande studie har också visat att återkoppling för personen med Parkinsons sjukdom tenderar att infalla på en icke-förväntad sekventiell plats i samtalspartners bidrag. Det gör att återkopplingen kan tolkas som ett intrång på turen eller som ett opponerande uttryck. Enligt Goodwin (1986) är den sekventiella platsen i bidraget av stor betydelse för hur återkopplingen tolkas. Han menar att en återkoppling som uttrycks på en initial plats i en TKE tenderar att tolkas som ett intrång på turen. Återkopplingar tenderar att infalla på platser i slutet av och mellan TKE:r (Gardner, 2001) vilket gör att tidsavståndet till nästa TKE är mycket litet. En lyssnare med muskulär påverkan, med svårigheter att initiera muskelrörelser som denne avser och inom den tid som krävs, riskerar att återkoppla på en plats i turen som denne inte avsåg. Det innebär att lyssnaren ofrivilligt kan tolkas opponera sig mot bidraget eller ofrivilligt gör ett intrång på turen.

Tidigare studier och föreliggande resultat visar att personer med Parkinsons sjukdom kan ha svårigheter att kommunicera och återkoppla avsiktligt. Återkoppling ingår som ett av flera uttryck i det helhetsuttryck som individen använder vid kommunikation i olika sociala kontexter. Återkopplingen kan ses som en del av det Goffman (1959) kallar för *intrycksstyrning*. Individen skapar kommunikativa uttryck med avsikt att göra specifika intryck av sig själv till andra människor. Genom intrycksstyrning förmedlar individen den identitet som hen avser att förmedla till andra. Bristande intrycksstyrning till följd av kommunikationsnedsättningar påverkar därför förmågan att styra över den yttre identiteten. Som nämnts har studier visat att samtalspartners

tenderar att tolka personer med Parkinsons sjukdom som ointelligenta och ointressanta samt att personer med Parkinsons sjukdom upplever sig som överkörda i samtal. Studier som mätt lyssnarreaktioner har också visat att personer med Parkinsons sjukdom tenderar att tolkas som neutrala och sorgsna i situationer då de själva vill uttrycka emotioner. Pell, Cheang och Leonard (2006) fann att de prosodiska förändringar som sjukdomen förde med sig påverkade hur personen med Parkinsons sjukdom tolkades när denne avsåg uttrycka specifika emotioner. Fynden i föreliggande studie visar att Parkinsons sjukdom kan skapa diskrepans mellan individernas avsikter och kommunikativa uttryck. Detta leder till ett atypiskt återkopplingsmönster. Parkinsons sjukdom kan därför sägas leda till svårigheter med intrycksstyrning vid sociala sammanhang vilket skulle kunna leda till effekter på självbild och identitetskapande processer. Denna påverkan är viktigt att belysa eftersom den kan förstärka de depressiva inslag som också uppträder hos personer med Parkinsons sjukdom.

Vetskapen om sjukdomens påverkan på individens kommunikativa förutsättningar och förmågan att återkoppla är särskilt viktig i kliniska sammanhang. Logopedens kunskapsförmedling är betydelsefull för att skapa medvetenhet hos patient och anhörig. Genom att patient och anhörig blir medvetna om sjukdomens påverkan på förmågan att återkoppla kan också grundläggande förutsättningar för kommunikation synliggöras och vad de innebär för det sociala samspelet. Återkoppling är en mycket betydande, men relativt subtil aspekt av samtalet som sker snabbt och som kan vara svår att lägga märke till i realtid. Medvetenhet kan möjliggöra att närstående och patient får en större förståelse för varför återkopplingen är annorlunda och hur det påverkar den egna upplevelsen av samspelessituationen. Patienten får med hjälp av kunskap förståelse för den diskrepans som kan uppstå mellan vad hen avser att uttrycka och vad hen faktiskt realiserar i samspelessituationen.

Kunskapsspridning bör särskilt riktas mot den tystnad som kan uppstå till följd av atypisk återkoppling. Eftersom tystnad, i synnerhet vid plats för återkoppling kan tolkas som oenighet och bristande förståelse så kan tystnad spontant upplevas som olustig för samtalets deltagare. Eftersom vetskapen om sjukdom finns i samtal mellan närstående, men inte nödvändigtvis vetskap om sjukdomens specifika påverkan på det kommunikativa uttrycket, så kan det obehag som tystnaden medför resultera i att samtalspartnern istället för att invänta återkoppling strävar efter att reducera tystnaden och istället driva samtalet framåt. Detta kan medföra att samtalet förlorar orientering mot förståelse och enighet, att samtalet blir obalanserat med avseende på deltagande och att deltagarna kan uppleva sig som överkörda och fråntagna sin tur.

Logopedisk intervention kan också innebära att stimulera samtalspartnerna till tydligare kommunikation gentemot varandra. Genom att samtalspartnerna uttrycker hur de uppfattar varandra eller förstår den andres bidrag kan missförstånd undvikas i större utsträckning. Det kan också innebära att personer med Parkinsons sjukdom uppmuntras till att förmedla explicit information för att kompensera återkopplingens implicita karaktär. Närstående samtalspartner kan uppmuntras till att ställa fler frågor vid osäkerhet. Ett annat sätt att åstadkomma bättre förutsättningar för återkoppling och kommunikation kan vara att förändra de fysiska omständigheterna för verksamheten. Detta kan innebära att skapa gynnsamma ljud- och ljusförhållanden i rummet. Genom att påverka sittställning för personer med Parkinsons sjukdom kan mimik, ögonkontakt, kroppsrörelser och gester underlätta att både uttrycka och

uppfattas av samtalspartner. Närhet mellan samtalspartnerna gör att personerna både hör och ser varandra bättre. Vid intervention är det också viktigt att sätta upp mål som noga följs upp och utvärderas kontinuerligt av logopeden, patienten och närstående. Detta är särskilt viktigt vid Parkinsons sjukdom eftersom sjukdomen är progredierande och över tid förändrar individens uttrycksförmåga.

En begränsning i föreliggande studie bestod i att författarna inte hade tillgång deltagarnas subjektiva upplevelse av samspelet. Tillgång till den subjektiva upplevelsen kunde ge fler och säkrare beskrivningar av hur deltagarna upplevde atypiska återkopplingsmönster och kommunikationen i samtalen. Ytterligare en begränsning i studien bestod av att ljudupptagningens kvalitet vid inspelningarna var begränsad. Trots att ljud spelades in från två olika källor samtidigt var det ibland svårt att uppfatta vad personerna med Parkinsons sjukdom sa. Detta kan ha medfört att författarna uppfattat situationen som annorlunda än deltagarna. Föreliggande studie omfattade också ett begränsat material, både i fråga om antal deltagare och mängd analyserbart material. Med ett större material hade fler förekomster kunnat hittas och analyseras. Det hade stärkt studiens resultat och dess generaliserbarhet. En begränsning av generaliserbarheten är också att samtalspartnerna inom dyaderna var gifta och kände varandra väl. De har därför många gemensamma referenser och stor förförståelse för varandra i kommunikationen. En stor del av den vardagliga kommunikationen sker ofta med människor utanför hemmiljön. Studien kan därför ge en begränsad bild av hur atypisk återkoppling påverkar kommunikation också i andra situationer. Personer som träffar varandra ofta har fler tillfällen att omvärdera varandra samt också att reda ut missförstånd. Situationer där personer med Parkinsons sjukdom möter okända människor kan innebära större konsekvenser för samtalet och hur samtalspartnerna i dessa situationer uppfattar varandra.

Förslag till vidare forskning är att genomföra studier där man kombinerar kommunikationsanalys med intervjuer för att få kunskap om deltagarnas subjektiva upplevelser av samspelet. Detta för att fördjupa förståelsen för de psykologiska aspekter som de kommunikativa svårigheterna innebär för personer med Parkinsons sjukdom och deras anhöriga. Resultat från föreliggande studie kan också ligga till grund för studier av samspel där person med Parkinsons sjukdom och samtalspartner inte känner varandra. Det skulle ytterligare fördjupa förståelsen för hur Parkinsons sjukdom påverkar individens förutsättningar att kommunicera. Vidare förslag är att bedriva mer forskning som fördjupar förståelsen för återkopplingens variationer i olika typer av verksamheter, för olika roller, situationer, sammanhang och kulturer. Mer forskning av återkopplingens påverkan vid andra kommunikativa nedsättningar till följd av neurologiska sjukdomar kunde också förstärka förståelsen för återkopplingsmönster för personer med Parkinsons sjukdom.

Referenser

- Ahlsén, E. (1990). *Lingvistisk kommunikationsanalys för logopeder*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Allwood, J. (1976). *Linguistic Communication as Action and Cooperation: A Study in Pragmatics*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Allwood, J., Traum, J., & Jokinen, K. (2000). Cooperation, dialogue and ethics. *International Journal of Human-Computer Studies*, 53, 871-914.

- Davidson, J. (1984). Subsequent versions of invitations, offers, requests and proposals, delaying with potential or actual rejection. I J.M. Atkinson & J. Heritage (red:er), *Structures of social action – studies in conversation analysis* (ss. 102-128). Cambridge: Cambridge University Press.
- Duncan, S. (1974). On the structure of speaker–auditor interaction during speaker turns. *Language in Society*, 3(2), 161-180.
- Einarsson, J. (2004). *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Ferm, U., Ahlsén, E., & Björck-Åkesson, E. (2005). Conversational topics between a child with complex communication needs and her caregiver at mealtime. *Augmentative and Alternative Communication*, 21(1), 19-40.
- Folstein, M.F., Folstein, S.E., & McHugh, P.R. (1975). "Mini-mental state" – A practical method for grading the cognitive state of patients for the clinician. *Journal of Psychiatric Research*, 12, 189-198.
- Gardner, R. (2001). *When listeners talk: response tokens and listener stance*. Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co.
- Giddens, A. (1991). *Modernitet och självidentitet*. Göteborg: Daidalos.
- Goffman, E. (1959). *Jaget och maskerna, en studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Norstedts.
- Goodwin, C. (1986). Between and within: Alternative sequential treatments of continuers and assessments. *Human Studies*, 9, 205-217.
- Grice, H.P. (1975). Logic and conversation. I P. Cole & J. Morgan (red:er), *Syntax and semantics 3: Speech acts* (ss. 41-58). New York: Academic Press.
- Griffiths, S., Barnes, R., Britten, N., & Wilkinson, R. (2011). Investigating interactional competencies in Parkinson's disease: the potential benefits of a conversation analytic approach. *International Journal of Language & Communication*, 46(5), 497-509.
- Griffiths, S., Barnes, R., Britten, N., & Wilkinson, R. (2012). Potential causes and consequences of overlap in talk between speakers with Parkinson's disease and their familiar conversation partners. *Seminars of Speech and Language*, 33(01), 27-43. doi: 10.1055/s-0031-1301161.
- Haakana, M. (2010). Laughter and smiling: Notes on co-occurrences. *Journal of pragmatics*, 42(6), 1499-1512.
- Hall, D., Oyang, B., Lonnquist, E., & Newcombe, J. (2011). Pragmatic communication is impaired in Parkinson disease. *International Journal of Neuroscience*, 121, 254 - 256. doi: 10.3109/00207454.2010.550389.
- Hartelius, L., & Svensson, P. (1994). Speech and swallowing symptoms associated with Parkinson's disease and multiple sclerosis: a survey. *Foniatria et logopaedica*, 46, 9-17.
- Hoehn, M.M. & Yahr, M.D. (1967). Parkinsonism: onset, progression and mortality. *Neurology*, 5(17), 427-442.
- Jaywant, A., & Pell, M.D. (2009). Listener impressions of speakers with Parkinson's disease. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 16, 49-57.
- Jefferson, G. (1989). Preliminary notes on a possible metric which provides for a 'standard maximum' silence of approximately one second in conversation. I D. Roger & P. Bull (red:er), *Conversation: An Interdisciplinary Perspective* (ss. 166-196). Clevedon: Multilingual Matters.
- Kjellner, G. (2009). Where do we backchannel? On the use of mm, mhm, uh huh and such like. *International Journal of Corpus Linguistic*, 14(1), 81-112.
- McCarthy, M. (2003). Talking back: "small" interactional response tokens in everyday conversation. *Research on Language & Social Interaction*, 36(1), 33-63

- Miller, N., Noble, E., Jones, D., & Burn, D. (2006). Life with communication changes in Parkinson's disease. *Age and ageing*, *35*, 235-239.
- Pell, M.D., Cheang, H.S., & Leonard, C.L. (2006). The impact of Parkinson's disease on vocal-prosodic communication from the perspective of listeners. *Brain and language*, *97*, 123-134.
- Pomerantz, A. (1984). Pursuing a response. I J.M. Atkinson & J. Heritage (red:er), *Structures of social action – studies in conversation analysis* (ss. 152-164). Cambridge: Cambridge University Press.
- Reijnders, J.S.A.M., Ehrt, U., Lousberg, R., Aarsland, D., & Leentjens, A.F.G. (2008). The association between motor subtypes and psychopathology in Parkinson's disease. *Parkinsonism and Related Disorders*, *15*, 379-382.
- Roberts, F., Francis, A.L., & Morgan, M. (2006). The interaction of inter-turn silence with prosodic cues in listener perceptions of “trouble” in conversation. *Speech Communication*, *48*, 1079-1093.
- Sacks, H., Schegloff, E.A., & Jefferson, G. (1974). A simplest systematic for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, *4(50)*, 696-735.
- Saldert, C. (2006). Inference and conversational interaction: pragmatic language disturbances related to stroke. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Saldert, C., Eriksson, E., Petersson, K., & Hartelius, L. (2010). Interaction in conversation in Huntington's disease: an activity-based analysis and the conversation partner's view of change. *Journal of Interactional Research of Communication Disorders*, *1(2)*, 169-197.
- Sartre, J.P. (1943). *Varat och intet. I urval*. Göteborg: Korpen
- Schegloff, E. A., Jefferson, G., & Sacks, H. (1977). The Preference for Self-Correction in the Organization of Repair in Conversation. *Language*, *53(2)*, 361-382.
- Schegloff, E. A. (1982). Discourse as an interactional achievement: some uses of ‘uh huh’ and other things that come between sentences. D. Tannen (red.), *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics (Analyzing discourse: Text and talk)* (ss. 71-93). Washington D.C.: Georgetown University Press,
- Sigman, M., & Dehaene, S. (2005). Parsing a cognitive task: a characterization of the mind's bottleneck. *PLoS Biology*, *3(2)*, 0334-0349
- Sidnell, J. (2010). *Conversation Analysis: An Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Stivers, T. (2008). Stance, alignment, and affiliation during storytelling: when nodding is a token of affiliation. *Research on Language and Social Interaction*, *41(1)*, 31–57.
- Walshe, M., & Miller, N. (2011). Living with aquired dysarthria: the speakers perspective. *Disability and rehabilitation*, *33(3)*, 195-203.
- Wilkinson, R., (2008). Conversation analysis and communication disorders. Ball, M.J. Perkins, M.R., Müller, N., & Howard, S. (red:er), *The Handbook of Clinical Linguistics* (ss. 92-105). Malden: Wiley-Blackwell,
- Wilson, T.P., Wiemann, J.M., & Zimmerman, D.H. (1984). Models of turn taking in conversational interaction. *Journal of Language and Social Psychology*, *159(3)*. DOI: 10.1177/0261927X8400300301.
- Yorkston, K.M., Beukelman, D., Strand, E.A., & Hakel, M. (2010). *Management of motor speech disorders in children and adults*. Austin, Tex: Pro-Ed.

Appendix 1

Transkriptionsnyckel

(0.8) verbal tystnad, angivet i sekunder

[start på överlappande tal eller annan kommunikativ handling

] slut på överlappande tal eller annan kommunikativ handling

. fallande intonation

, stigande intonation

? stigande intonation; frågeintonation men inte nödvändigtvis en fråga

ord betyder att det finns en extra betoning

° tal mellan dessa är svagare än övrigt tal

↑ pil upp indikerar snabb stigande intonation

↓ pil ner indikerar snabb fallande intonation

.hh hörbar inandning

(()) dubbel parentes ramar in kroppskommunikation.

() tom parentes betyder oförståeligt tal

(ord) ord indikerar transkriberarens bästa gissning av yttrandet

> < tal mellan dessa symboler indikerar att talet är påskyndat

< > indikerar att tal är utdraget

: att ett språkljud/ljud är förlängt

= fortsatt yttrande utan intervall i talet

£ röst som uttrycker leende